

ΣΑΜΙΑΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

**ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ
1995-1996**

**ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΣΑΜΟΥ «ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ»
ΑΘΗΝΑ 1996**

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΡΟΚΙΔΗΣ

Η ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΩΝ ΒΥΡΣΟΔΕΨΕΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Η ίδρυση περιφερειακών Πανεπιστημίων διεθνώς θεωρείται και είναι βασικός μοχλός για την περιφερειακή ανάπτυξη, κυρίως λόγω της δυναμικής που αναπτύσσεται σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο¹.

Στην Ευρώπη, στις δεκαετίες 1950 και 1960, σημειώθηκε μια γενική τάση αποκέντρωσης των Πανεπιστημίων από τα κέντρα των ευρωπαϊκών πόλεων και μεταφοράς τους σε επαρχιακές πανεπιστημιουπόλεις (campus)². Αυτή η τάση αποκέντρωσης αναφερόταν σε νεόκτιστα και νεο-αναπτυσσόμενα Πανεπιστήμια, όπου η τελική αποτυχία της ζωής στα campus (με τη μορφή ghetto και με συνέπειες την εγκληματικότητα και την κακή διαβίωση των φοιτητών) οφειλόταν όχι μόνο στην απομάκρυνση των Πανεπιστημίων από τις πόλεις, αλλά και στον κακό σχεδιασμό των εγκαταστάσεων, μέσα στα πλαίσια του δογματισμού της εποχής. Αργότερα, στη δεκαετία του 1970, η λογική αυτή αμφισβητήθηκε έντονα³.

Στην Ελλάδα, η ίδρυση περιφερειακών Πανεπιστημίων εμφανίζεται να είναι λίγο πολύ ευκαιριακή, χωρίς καμία λογική γενικότερου προγραμματισμού. Συνήθως αναπτύσσεται μία περίπλοκη λογική σχέσεων ανάμεσα σε κυβερνητικούς κύκλους και παράγοντες τοπικιστικών συμφερόντων. Έτσι, βλέπουμε πόλεις να

1. Κώστας Κλάδης, Γιώργος Κωτούλας, *Πανεπιστήμια-φοιτητικές εστίες: η περίπτωση της Ξάνθης*, Διπλωματική εργασία στην Πολυτεχνική Σχολή Ξάνθης, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης 1984, σ. 201.

2. Emilio Tempia, Jacques Fredet, Guido Canella, «Universités», *Architecture d'aujourd'hui* 137 (1966), σ. 2-102.

3. Peter Blundell Jones, «University of Catania, Sicily, Architect Giancarlo De Carlo», *Criticism, The Architectural Review* 1160 (1993), σ. 24.

διαπληκτίζονται για την ίδρυση Πανεπιστημίου με αποκλειστικό μέλημα τα γενικότερα συμφέροντα της περιοχής. Το μεγαλύτερο κενό στην προσπάθεια δημιουργίας ενός περιφερειακού Πανεπιστημίου είναι ότι μοιάζει να μην μπορεί να ενταχθεί σε καμία αναπτυξιακή λογική. Η απουσία ενός ορθολογικού σχεδιασμού οδήγησε στην ίδρυση σχολών που δεν έχουν καμία σχέση με την περιοχή στην οποία εγκαθίστανται. Λειτουργούν ανεξάρτητα από την παραγωγική διαδικασία, με αποτέλεσμα να μην βοηθούν την εξέλιξη της περιοχής σε οποιοδήποτε επίπεδο. Παράδειγμα είναι η ίδρυση της Νομικής σχολής στην Κομοτηνή, σε μία περιοχή αγροτική, με φθίνοντα πληθυσμό, μειωμένη οικονομική δραστηριότητα και μεγάλη πολιτιστική φτώχεια⁴.

Τη δεκαετία του 1980 ιδρύεται μια σειρά νέων περιφερειακών Πανεπιστημίων, ανάμεσά τους και το Πανεπιστήμιο του Αιγαίου. Δυστυχώς, η προηγούμενη εμπειρία από την ίδρυση περιφερειακών Πανεπιστημίων ελάχιστα βοήθησε, τόσο στη δημιουργία ενός πλαισίου που θα εντόπιζε πρώτα τις ανάγκες της περιοχής (στα πλαίσια της περιφερειακής οργάνωσης και ανάπτυξης της χώρας) και μετά θα προχωρούσε στην ίδρυση νέων Πανεπιστημίων, όσο και στον ορθολογικό προγραμματισμό της γέννησης, συγκρότησης και ανάπτυξης του Πανεπιστημίου.

Το πρόγραμμα δημιουργίας του Πανεπιστημίου του Αιγαίου, ενός νέου ιδρύματος, σε μια εθνικά ευαίσθητη και κοινωνικά γρήγορα μεταλλασσόμενη περιοχή της ελληνικής περιφέρειας, το Αιγαίο πέλαγος, αποτελούσε ένα πείραμα. Το πείραμα έγκειται στον τρόπο οργάνωσης του Πανεπιστημίου του Αιγαίου σε μικρές αποκεντρωμένες μονάδες σχολών και τη χωροθέτησή τους σε κοινωνίες αστικού και ημιαστικού τύπου των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου⁵.

Οι αρχικές προθέσεις, σε συνδυασμό με τη διαμάχη των νησιών που φιλοδοξούσαν στην εγκατάσταση κάποιας σχολής, επέφεραν τη διασπορά των τμημάτων σε τέσσερα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου. Αποτέλεσμα είναι η γεωγραφική ασυνέχεια να διασπά τη φυσική ενότητα του Πανεπιστημίου σε επιμέρους οντότητες, οι οποίες στην πραγματικότητα λειτουργούν ανεξάρτητα και απομονωμένα. Το γεγονός αυτό επιτείνεται λόγω της ανυπαρξίας απευθείας επικοινωνίας των νησιών αυτών μεταξύ τους. Έτσι, η διαμορφωμένη χωροθέτηση των τμημάτων αποστερεί ορισμένα τμήματα από τις γόνιμες ζυμώσεις που πραγματοποιούνται μεταξύ των μελών των διαφόρων τμημάτων.

Μετά την επιλογή της Σάμου για την ίδρυση του τμήματος Μαθηματικών, το

4. Ομάδα εργασίας Επιτροπής Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, *Πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις - δυνατότητα ένταξής των σε ιστορικά κέντρα*, ΤΕΕ, Αθήνα 1978, σ. 6-9.

5. Μανόλης Σκούρτος, «Προβλήματα συγκρότησης νέων πανεπιστημιακών τμημάτων σήμερα. Η περίπτωση του τμήματος Περιβάλλοντος του Πανεπιστημίου Αιγαίου», *To Πανεπιστήμιο στην Ελλάδα σήμερα*, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα 1991, σ. 253.

μείζον θέμα έγινε ο τόπος εγκατάστασής του με την οξεία διαμάχη ανάμεσα στη Σάμο, το Καρλόβασι και το Πυθαγόρειο. Έτσι δημιουργήθηκαν έντονοι τοπικοί ανταγωνισμοί, με αποτέλεσμα το διαμελισμό του τμήματος σε προπτυχιακούς με έδρα το Καρλόβασι και μεταπτυχιακούς με έδρα τη Σάμο. Ο χωρισμός της σχολής στα δύο δημιουργεί, όπως είναι φυσικό, πολλά προβλήματα στην εσωτερική λειτουργία του τμήματος. Για παράδειγμα, η επιλογή της μίας πόλης για την εγκατάσταση της βιβλιοθήκης κάνει την πρόσβαση στους φοιτώντες στην άλλη πόλη προβληματική, αφού η μεταξύ τους απόσταση είναι 30 χιλιόμετρα.

Παρόλο το έντονο τοπικό ενδιαφέρον που προκάλεσε η επιλογή του τόπου εγκατάστασης, το κύριο ερώτημα, που θα έπρεπε να απασχολήσει την τοπική κοινωνία, θα ήταν η ορθότητα της επιλογής για την ίδρυση του τμήματος Μαθηματικών. Η επιλογή αυτή θα έπρεπε να εξεταστεί με βάση τα οικονομικά δεδομένα και τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του νησιού, όπως επίσης και με τον τρόπο που το συγκεκριμένο τμήμα θα βοηθούσε στην περιφερειακή ανάπτυξη του νησιού. Επιπλέον, το γεγονός ότι υπήρχαν αντίστοιχα τμήματα σε άλλα πέντε Πανεπιστήμια της χώρας με σύνολο 5.500 φοιτητών (ακαδημαϊκό έτος 1982-1983) καθιστούσε βέβαιο ότι το τμήμα αυτό θα λειτουργούσε ως προθάλαμος για τη μετεγγραφή σε άλλο κεντρικό Πανεπιστήμιο. Η αιμορραγία αυτή, τόσο σε φοιτητές όσο και σε επιστημονικό προσωπικό, στην ουσία αναπαράγει την τροφοδότηση του κέντρου σε βάρος της περιφέρειας και, ειδικότερα, επιβαρύνει τα ήδη κορεσμένα κεντρικά Πανεπιστήμια.

Το κράτος δεν αντιμετώπισε τα προβλήματα αυτά: περιορίστηκε απλά στη διαχείριση των τοπικών θεμάτων, χωρίς φαντασία και με κριτήρια τις πολιτικές σκοπιμότητες και επιδιώξεις. Από την άλλη μεριά, η τοπική κοινωνία με τους θεσμούς της έδειξε ανέτοιμη να καλύψει το κενό αυτό και να λειτουργήσει έτσι ώστε η ίδρυση του Πανεπιστημίου να συνδεθεί ουσιαστικά με κάποιες ανάγκες ανάπτυξης του νησιού ή και της ευρύτερης περιφέρειας του Ανατόλικου Αιγαίου.

Με βάση τον προβληματισμό αυτό είναι προφανές πως η επιτυχής λειτουργία ενός Πανεπιστημίου εξαρτάται από πολλούς παράγοντες τόσο οικονομικούς, διοικητικούς και κοινωνικούς, όσο και πολιτισμικούς και πολεοδομικούς. Είναι αναγκαία αλλά και εφικτή μια γενικότερη πολιτική κινήτρων για τη συγκρότηση του ήδη υπάρχοντος πληθυσμού και την προσέλκυση νέου, και ειδικότερα για τη δημιουργία τέτοιων συνθηκών που θα προσφέρουν στο διδακτικό προσωπικό και στους φοιτητές άνετη διαβίωση, αλλά και προϋποθέσεις για σωστές σπουδές, έρευνα, επιστημονική κατάρτιση και εξέλιξη. Θα έπρεπε, δηλαδή, να επιλεγεί ένας διαφορετικός τρόπος οργάνωσης, ώστε τα νέα τμήματα να είναι συνδεδεμένα με την τοπική παραγωγική διαδικασία ή το αντικείμενο σπουδών, και να περιλαμβάνει τεχνολογία αιχμής έτσι ώστε το Πανεπιστήμιο να λειτουργεί ως πόλος έλξης για τη συγκεκριμένη περιφέρεια. Καθοριστική είναι επίσης η ύπαρξη αυτούσιων τμημάτων σε κεντρικά Πανεπιστήμια, με αποτέλεσμα να

αναπαράγεται το φαινόμενο της τροφοδοσίας του κέντρου από την περιφέρεια⁶.

Διαφορετική θα μπορούσε να ήταν και η χωροθέτηση του Πανεπιστημίου: Πιο συγκεντρωμένη και με πρόβλεψη για την εγκατάσταση περισσότερων από ένα τμήμα σε κάθε τόπο, έτσι ώστε να δημιουργείται μια ακαδημαϊκή κοινότητα, όχι μονοσήμαντη, αλλά διευρυμένη με μέλη από διαφορετικές επιστημονικές περιοχές. Με αυτό τον τρόπο η παρουσία και η συμμετοχή της ακαδημαϊκής κοινότητας στην τοπική κοινωνία θα ήταν ουσιαστική, αφού θα μπορούσε να παίζει σημαντικό ρόλο στην αναβάθμιση του νησιού που φιλοξενεί το Πανεπιστήμιο.

Είναι φανερό ότι οι προτάσεις για διάσπαση και διασπορά των πανεπιστημιακών σχολών σε μικρές πόλεις θα πρέπει να αντιμετωπισθούν με πολύ προσοχή, και να μελετηθούν τα όρια αυτής της διασποράς σε συνάρτηση με το πλέγμα των απαιτήσεων που πρέπει να πληρεί το αστικό περιβάλλον όταν πρόκειται να λειτουργήσει σε αυτό μία πανεπιστημιακή μονάδα⁷.

Σε ιστορικούς χρόνους τα Πανεπιστήμια δεν ήταν αποτέλεσμα ενός κεντρικού σχεδιασμού. Ήταν δημιούργημα της πόλης: 'Όταν μια πόλη έφτανε σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο ωριμότητας, το Πανεπιστήμιο έβγαινε μέσα από τα σπλάχνα της, μέσα από τις διαδικασίες και τις εκδηλώσεις της⁸.

'Ετσι σήμερα, που η γέννηση ενός Πανεπιστημίου αποφασίζεται από ένα κυβερνητικό όργανο, γίνεται αναγκαίος ο προσδιορισμός των στόχων και ο καθορισμός του μεγέθους και των ορίων του, καθώς και ο βαθμός ενίσχυσής του με όλες τις συμπληρωματικές χρήσεις.

Ένα μεγάλο αστικό κέντρο με κάποια κοινωνική, οικονομική, πολιτισμική υπόσταση και αυτονομία, θα δεχτεί μια πανεπιστημιακή μονάδα με περισσότερες πιθανότητες να την εντάξει μέσα στον ιστό της, αναπτύσσοντας σχέσεις «ισότιμες» με αυτό⁹. Όμως ένα μικρό αστικό κέντρο κινδυνεύει είτε από μία μη προσεγμένη ανάπτυξη του Πανεπιστημίου που θα υποδουλώσει την πόλη στις ανάγκες του, είτε από μια αρνητική σχέση πόλης-Πανεπιστημίου όπου η διάχυση του Πανεπιστημίου με την κοινότητα και με τη ζωή της περιφέρειας θα είναι ανύπαρκτη¹⁰.

6. Έφη Καραπατή, Δημήτρης Κροκίδης, *Πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις στα παλαιά βυρσοδεγεία στο Καρλόβασι Σάμου*, Διπλωματική εργασία υπό την έπιβλεψη των Μ. Μπαμπάλου, Κ. Παπαϊωάννου, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο, Αθήνα 1992.

7. Κ. Κλάδης, Γ. Κωτούλας, δ.π., σ. 83.

8. Θύμιος Παπαγιάννης, «Πανεπιστήμιο και αστικός ιστός», *Πρακτικά συνάντησης που έγινε στο Δημαρχείο Βόλου με θέμα 'Το Θεσσαλικό Πανεπιστήμιο και ο ρόλος του Βόλου'*, Βόλος 1983, σ. 117-119.

9. Κ. Κλάδης, Γ. Κωτούλας, δ.π., σ. 84.

10. Δημήτρης Φατούρος, «Ο κοινωνικός ρόλος του Πανεπιστημίου», *Πρακτικά συνάντησης που έγινε στο Δημαρχείο Βόλου..., δ.π., σ. 30-31.*

Στην περίπτωση του Καρλοβασίου γίνεται σαφές πως η ανάγκη δημιουργίας ενός πλαισίου οργάνωσης και προγραμματισμού της ανάπτυξης του Πανεπιστημίου είναι ιδιαίτερα επιτακτική, γιατί η πόλη δεν είναι ικανή —λόγω μεγέθους και υποδομής— να παραλάβει και να ενισχύσει τις λειτουργίες του Πανεπιστημίου, καθώς και τις σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα σε αυτό και την πόλη.

Το Καρλόβασι είναι η δεύτερη σε μέγεθος πόλη του νησιού, βρίσκεται στη βόρεια πλευρά του και ο πληθυσμός δεν ξεπερνά τους 12.000 κατοίκους. Η πόλη συγκροτείται από τρεις ενότητες, τα τρία Καρλοβάσια όπως αναφέρονται. Το Παλαιό Καρλόβασι που βρίσκεται πάνω στο λόφο, το Μεσαίο Καρλόβασι και το Νέο Καρλόβασι, που περιλαμβάνει το κέντρο της πόλης με τις δημόσιες υπηρεσίες, τράπεζες και εμπορικά καταστήματα. Το τελευταίο, που έχει τη μεγαλύτερη έκταση και πυκνότητα δόμησης, έχει περισσότερο αστικό χαρακτήρα σε σχέση με τα άλλα δύο. Τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί και ο χώρος γύρω από το λιμάνι με δραστηριότητες κυρίως τουριστικές¹¹.

Το χαρακτηριστικότερο στοιχείο του Καρλοβασίου είναι η μεγάλη ενότητα βυρσοδεψείων κατά μήκος της παραλιακής ζώνης, ανάμεσα στο ανατολικό και δυτικό ρέμα, τη Ρίβα. Πρόκειται για κτίρια που κτίστηκαν στο τέλος του προηγούμενου αιώνα και στις πρώτες δεκαετίες του εικοστού.

Τα κτίρια είναι ορθογώνια σε κάτοψη με επιμήκεις αναλογίες. Η στενή πλευρά των κτιρίων κυμαίνεται από επτά έως και δεκατρία μέτρα, ενώ το μήκος τους ξεκινά από τα είκοσι πέντε μέτρα και φτάνει έως και τα εξήντα. Τα περισσότερα κτίρια είναι μονώροφα και τα συναντάμε είτε μόνα τους, είτε με οριζόντιες προσθήκες παράλληλες στη μεγάλη πλευρά. Μερικές φορές κτίζονται ταυτόχρονα δύο δίδυμα κτίρια που είναι ενιαία εσωτερικά και τα ζευκτά των στεγών στηρίζονται κεντρικά σε μια σειρά πεσσών. Η ύπαρξη δεύτερου πατώματος είναι συχνή και αυτό είχε άμεση σχέση με την εσωτερική του λειτουργία. Στο κάτω πάτωμα γινόταν η υγρή δουλειά, η προκαταρκτική και η δέψη: υπήρχε υγρασία, γλίτσα, μισόφωτο και βαριά βρώμα. Στο πάνω πάτωμα γινόταν η στεγνή δουλειά, η τελειοποίηση και η συσκευασία: ο χώρος αυτός ήταν φωτεινός, καθαρός και είχε την ευχάριστη μυρωδιά του αργασμένου δέρματος¹².

Τα κτίρια, φτιαγμένα με την ντόπια τοιχοποιία από καλούς τεχνίτες, στεγάζονται με δίρρικτες στέγες, διαμορφώνοντας εσωτερικά ενιαίους χώρους κατάλληλους για την επεξεργασία του δέρματος.

Σήμερα, τα περισσότερα κτίρια έχουν ερημωθεί¹³, ακόμα όμως λειτουργούν

11. Ε. Καραπατή, Δ. Κροκίδης, ο.π., σ. 6.

12. Κώστας Καλατζής, *To ταμπάκικο*, Αθήνα 1992, σ. 20.

13. Η βυρσοδεψία άνθισε στο Καρλόβασι όταν ξέσπασε ο ρωσοτούρκικός πόλεμος (1877) και ο σουλτανικός στρατός είχε ανάγκη δερμάτων για τις αρβύλες του· βλ. Κ. Καλατζής, ο.π., σ.

23. Έτσι στις παραμονές του Β' παγκοσμίου πολέμου υπήρχαν 43 βυρσοδεψεία, εκ των οποίων

περίπου δέκα εκσυγχρονισμένες μονάδες κατεργασίας του δέρματος¹⁴. Δυστυχώς, ένα μεγάλο τμήμα των κτιρίων που ήταν κτισμένο πάνω στην παραλία έχει σήμερα καταστραφεί. Η ανοικτή θάλασσα και ο βοριάς διέβρωσαν την παραλία και τα περισσότερα κτίρια κατέρρευσαν. Τα υπόλοιπα, που βρίσκονται στην πάνω πλευρά του δρόμου και κατά μήκος του δυτικού ρέματος, σώζονται αλλά και σε αυτά η εγκατάλειψη είναι φανερή. Ο κίνδυνος για να χαθεί αυτός ο κτιριακός πλούτος είναι υπαρκτός. Οι νέες χρήσεις ελάχιστα βοηθούν σε μια σωστή επαναχρησιμοποίηση ή συντήρηση των κτιρίων: το ιδιοκτησιακό καθεστώς είναι πολύπλοκο, οι ιδιοκτήτες πολλοί και η αδιαφορία μεγάλη. Ωστόσο το ίδιο αρνητική είναι και η στάση του κόσμου απέναντι στα κτίρια αυτά. Ενώ είναι περήφανοι για τη δόξα και τον πλούτο του παρελθόντος, σήμερα τα αντιμετωπίζουν ως μια βαριά κληρονομιά που εμποδίζει τη γρήγορη τουριστική ανάπτυξη της περιοχής, η οποία έχει περιοριστεί γύρω από το λιμάνι. Η στάση αυτή είναι σε μεγάλο βαθμό δικαιολογημένη, αφού τα κτίρια αυτά φιλοξενούν και σήμερα οχλούσες χρήσεις και επιπλέον δεν έχει προταθεί συστηματικά ένα σύνολο νέων χρήσεων για τα παλαιά κελύφη.

Σημαντική ευκαιρία για την αξιοποίηση του κτιριακού πλούτου των βυρσοδεψείων θα μπορούσε να ήταν η εγκατάσταση του Πανεπιστημίου του Αιγαίου σε αυτά. Τα κτίρια αυτά αξίζουν προσοχής, αλλά κανένας ιδιώτης στη Σάμο δεν θα μπορούσε να διαθέσει τους οικονομικούς πόρους για ένα τόσο μεγάλο πρόγραμμα επαναχρησιμοποίησης. Από την άλλη μεριά, επιδίωξη των αρχών του Πανεπιστημίου του Αιγαίου ήταν οι δραστηριότητές του να στεγαστούν σε υφιστάμενα κτίρια ιστορικής και αρχιτεκτονικής αξίας¹⁵.

Με αυτή την οπτική προτάθηκε η ίδρυση και εγκατάσταση σχολής θετικών επιστημών στη Σάμο στο χώρο των παλαιών βυρσοδεψείων¹⁶. Αυτή περιλαμβάνει το τμήμα Μαθηματικών που ήδη λειτουργεί με κατεύθυνση την τεχνολογία των ηλεκτρονικών υπολογιστών, το τμήμα Χημείας με κατεύθυνση εφαρμογών στο περιβάλλον ή σε άλλους τομείς ώστε το νέο τμήμα να λειτουργεί συμπληρωματικά στις ήδη υπάρχουσες σχολές, όπως και τις διοικητικές και κοινόχρηστες λειτουργίες.

Ο χώρος που επιλέχθηκε για την εγκατάσταση ήταν, σύμφωνα με την πρότα-

2 ατμοκίνητα, 17 πετρελαιοκίνητα, 10 ηλεκτροκίνητα και 14 άνευ μηχανικής δύναμης· βλ. Αλέξανδρος Κιντούρης, «Η Βυρσοδεψία στη Σάμο», *Σαμιακόν Ημερολόγιον 1939*, σ. 58. Η κατοχή ήταν ένα σημαντικό κτύπημα για τη βυρσοδεψία. Όμως τη μεγαλύτερη δυσκολία αντιμετώπισε όταν νέα υλικά υποκατάστατα του δέρματος έκαναν την εμφάνισή τους στην αγορά.

14. A. Οικονόμου, «Η Βυρσοδεψία στη Σάμο», *Σαμιακές Μελέτες 1* (1993-1994), σ. 190.

15. Οδηγός σπουδών τμήματος Μαθηματικών του Πανεπιστημίου του Αιγαίου, σ. 9-10.

16. E. Καραπατή, Δ. Κροκίδης, δ.π., σ. 5.

ση αυτή, η ενότητα των βυρσοδεψείων που βρισκόταν κατά μήκος του δυτικού ρέματος.

Το συγκεκριμένο συγκρότημα επιλέχθηκε διότι:

- α) Βρίσκεται σε κεντροβαρική θέση ως προς τις τρεις ενότητες της πόλης.
- β) Γειτνιάζει με το Νέο Καρλόβασι, που είναι το πιο συγκροτημένο τμήμα της.

γ) Η έκταση της περιοχής και το μέγεθος των κτιρίων είναι κατάλληλα για να υποδεχτούν το σύνολο του κτιριολογικού προγράμματος, καθώς και τις μελλοντικές επεκτάσεις.

δ) Το σύνολο με ενδιαφέρουσες χαράξεις και σύνθεση όγκων είναι εντυπωσιακό και βρίσκεται σε καλή οικοδομική κατάσταση.

Επιπλέον με την εγκατάσταση του Πανεπιστημίου στο χώρο αυτόν επιτυγχάνεται:

α) Η διατήρηση ενός ενδιαφέροντος κελύφους που εκφράζει μια εποχή και χαρακτηρίζει την πόλη.

β) Η απομάκρυνση ενός αριθμού οχλουσών λειτουργιών που γειτνιάζουν με την πόλη.

γ) Η τόνωση της παραλιακής ζώνης της ευρύτερης περιοχής και η αποκατάσταση της συνέχειας ανάμεσα στην πόλη και την παραλία.

δ) Η ενίσχυση της υπάρχουσας τάσης για επέκταση του οικισμού προς την παραλία και την αναβάθμιση της μεταξύ τους περιοχής¹⁷.

Για την επιλογή του χρήσιμου χώρου και του βαθμού επέμβασης έγινε αποτύπωση της υπάρχουσας κατάστασης, καταγραφή των χρήσεων και διερεύνηση της αρχιτεκτονικής ποιότητας των κτισμάτων.

Στη συνέχεια καταρτίστηκε το κτιριολογικό πρόγραμμα¹⁸. Αυτό περιελάμβανε πολλές δραστηριότητες εκτός των στενά ακαδημαϊκών λειτουργιών, έτσι ώστε το Πανεπιστήμιο από μόνο του να καλύψει την αδυναμία της πόλεως να το στηρίζει.

Ο αριθμός των προπτυχιακών φοιτητών για το τμήμα Μαθηματικών υπολο-

17. Ό.π., σ. 7-8.

18. Προτάσεις τεχνικής υπηρεσίας Πανεπιστημίου του Αιγαίου για επαναχρησιμοποίηση
1) α) Ηγεμονικού μεγάρου, β) Χατζηγιάννειου Ορφανοτροφείου, γ) πρώην Πορφυριάδας σχολής, δ) πρώην Εμπορικής σχολής, ε) Υγειονομικού κέντρου, ζ) πρώην Δημοτικής Βιβλιοθήκης.

2) Τεχνική Υπηρεσία Ε.Μ.Π., *Κτιριολογικό πρόγραμμα των τμημάτων Ηλεκτρολόγων Μηχανικών, Χημικών Μηχανικών*.

3) Τεχνική Υπηρεσία Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου, *Κτιριολογικό πρόγραμμα Μαθηματικής Σχολής*.

4) Κ. Κλάδης, Γ. Κωτούλας, *Πανεπιστημιακές-φοιτητικές εστίες...*, Ό.Π., σ. 251-253 και 375-381.

γίστηκε στους 280 και των μεταπτυχιακών στους 30, ενώ ο τελικός αριθμός των φοιτητών υπολογίζεται ότι θα διπλασιαστεί με τη λειτουργία του δεύτερου τμήματος. Η έκταση του θέματος σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η πιθανή κατασκευή του πανεπιστημιακού συγκροτήματος θα γινόταν σε φάσεις, οδήγησε στη μελέτη του τμήματος Μαθηματικών και των κοινόχρηστων και διοικητικών λειτουργιών.

Μέσω οργανογραμμάτων προσδιορίστηκαν οι αναγκαίοι συσχετισμοί μεταξύ των πολλαπλών λειτουργιών. Θεωρώντας ότι ο υπαίθριος χώρος τονώνει τον ενιαίο χαρακτήρα της πανεπιστημιακής κοινότητας, επιδιώχθηκε να αποτελέσει το βασικό συνδετικό κρίκο στη χωρική οργάνωση του Πανεπιστημίου. Επιλέχθηκε να είναι το σημείο τομής των λειτουργιών, απαραίτητη προϋπόθεση για τη συνοχή και τον ενιαίο χαρακτήρα του Πανεπιστημίου¹⁹.

Μετά την αξιολόγηση των κτισμάτων επιλέχθηκαν όχι μόνο οι πιθανές θέσεις του υπαίθριου χώρου, αλλά και ποια κτίρια θα διατηρηθούν και ποια όχι. Δηλαδή σε ποιες περιπτώσεις θα γίνει αλλαγή χρήσεως στο υπάρχον κέλυφος και πού θα απαιτηθεί η κατασκευή νέου. Σε συνδυασμό με τα παραπάνω, εύλογο είναι το ερώτημα της φιλοσοφίας του τρόπου επέμβασης, δηλαδή της ερμηνείας των υπαρχόντων κτιρίων, του περιβάλλοντός τους και των αξιών που θα αποδοθούν στο νόματά τους²⁰.

Με βάση τα παραπάνω, ο προβληματισμός ήταν ότι τα κτίρια αυτά είναι διατηρήσιμα, άξια δηλαδή να επαναχρησιμοποιηθούν χωρίς να αποτελούν μνημείο (Χάρτης της Βενετίας, Διακήρυξη του Αμστερνταμ), γιατί εκφράζουν μια συγκεκριμένη εποχή και προσδίδουν χαρακτήρα στην πόλη. Ο χειρισμός τέτοιων κτιρίων επιτρέπει τη μη αυστηρή αποκατάστασή τους και τη χρησιμοποίηση μιας ποικιλίας νέων στοιχείων βασισμένων σε ελεύθερους τρόπους σύνθεσης²¹.

Στα υπάρχοντα κελύφη ο νέος σχεδιασμός ερμηνεύει την εσωτερική λογική τους, γεννώντας μια καινούρια έκφραση που υπακούει στη δομή των κτιρίων. Τα νέα στοιχεία είναι εμφανή και διακρίνονται μέσω της μορφής των υλικών και του χρώματος.

Από την άλλη πλευρά, τα νέα κτίρια διαφοροποιούνται από τα παλιά και δεν επιδιώκεται επανάληψη της παλαιάς εικόνας τους, αλλά η μορφή και η αυτονομία αποτελούν τη βάση του νέου σχεδιασμού.

Έγινε ανάλυση των χαράξεων και των κατασκευαστικών τους στοιχείων

19. Ε. Καραπατή, Δ. Κροκίδης, ό.π., σ. 20.

20. Κωνσταντίνα Δεμίρη, «Συνάρθρωση του νέου με το παλαιό. Θεωρητικά και μεθοδολογικά ζητήματα της επανάχρησης», *XII Βαλκανική Συνδιάσκεψη Αρχιτεκτόνων*, Αθήνα 1991 (δικτυλόγραφο).

21. Ε. Καραπατή, Δ. Κροκίδης, ό.π., σ. 21-25.

(αναλογιών, ρυθμός υποστηλωμάτων κ.ά.), και αυτά εκφράστηκαν στο νέο σχεδιασμό που αναφέρεται στα παλαιά κτίρια, όχι άμεσα μημητικά, αλλά έμμεσα υπαινικτικά, ερμηνεύοντας το χαρακτήρα και το πνεύμα του τόπου²². Ο χαρακτήρας και η λιτή μορφή του περιβάλλοντος χώρου οδηγούν σε κτίσματα λιτά, με μέτρα και αναλογίες που βρίσκονται σε σχέση ισορροπίας με το περιβάλλον. Οι υπάρχουσες χαράξεις ενσωματώνονται στο νέο σχεδιασμό για την ολοκλήρωση του συνόλου. Έτσι δημιουργείται σχέση κλίμακας παλιού-νέου, συμπληρώνοντας τον αστικό ιστό και διατηρώντας τη λογική του. Με δεδομένη τη σχέση παλιού-νέου, εισάγεται μια μορφική γλώσσα, το λεξιλόγιο της οποίας είναι προκαθορισμένο και δίνει έμφαση στη συντακτική δομή, παρά στη σημειολογική αναπαράσταση. Έτσι η ανάλυση, η ερμηνεία και η αναφορά στον τύπο και τη δομή, συνθέτουν το περιεχόμενο του νέου σχεδιασμού²³.

Με βάση τις σκέψεις αυτές, οι κυριότερες συνθετικές επιλογές στην πραγματοποίηση του σχεδιασμού ήταν:

— Οι κοινόχρηστες λειτουργίες (διοίκηση, βιβλιοθήκη, κυλικείο, εστιατόριο κ.ά.) οργανώνονται κατά μήκος του κεντρικού άξονα, ενώ στις δύο πλευρές αντίστοιχα αναπτύσσονται το τμήμα Μαθηματικών και ο χώρος για τη δημιουργία του δεύτερου τμήματος.

— Οι κινήσεις και οι πορείες έχουν σημείο τομής τον κύριο υπαίθριο χώρο. Γύρω από αυτόν αρθρώνονται λειτουργίες που του δίνουν ζωή και τον κάνουν σημείο αναφοράς.

— Το τμήμα Μαθηματικών οργανώνεται σε δύο τομείς. Η οργάνωση των τομέων γίνεται σε τρεις ζώνες. Η πρώτη, πλησιέστερα στον υπαίθριο χώρο, περιλαμβάνει τις αίθουσες διδασκαλίας και τα εργαστήρια, η δεύτερη έναν ενδιάμεσο χώρο κίνησης και, τέλος, σε τρίτο επίπεδο βρίσκονται οι γραφειακοί χώροι.

— Η κύρια προσπέλαση γίνεται από την πλευρά του χαρακτηριστικού μετώπου κατά μήκος του ρέματος που σηματοδοτεί το σύνολο του συγκροτήματος και αποτελεί τοπόσημο για την πόλη. Η πλατεία εισόδου οργανώνεται σε φυσική υποχώρηση του συγκροτήματος και γειτνιάζει με τη διοίκηση, το μουσείο βυρσοδεψίας και τον κεντρικό υπαίθριο χώρο.

— Δευτερεύουσες προσβάσεις γίνονται σε τέτοιες θέσεις ώστε να αποτελούν φυγές του συγκροτήματος σαν συνέχειά του.

— Η σχέση κλειστού ιδιωτικού και ανοικτού υπαίθριου χώρου κλιμακώνεται

22. Kenneth Frampton, *Μοντέρνα Αρχιτεκτονική. Ιστορία και Κριτική*, Αθήνα 1985, σ. 277-288.

23. Bill Hillier, Jullienne Hanson, *The Social Logic of Space*, The Cambridge University Press, London 1984, σ. 45-51.

μέσα από ενδιάμεσους χώρους διαφορετικών ποιοτήτων, χαρακτήρα και μεγέθους, ανάλογα με τη θέση και τη χρήση που τους περιβάλλει.

— Οι κινήσεις εκφράζονται από τις χαράξεις και τα στέγαστρα που τις τονίζουν και προσδίδουν στο σύνολο ενιαίο χαρακτήρα. Το στοιχείο των στεγασμένων κινήσεων συνδέει τα νέα και τα παλιά κτίρια, αλλά διεισδύει μέσα στο παλιό κέλυφος εκφράζοντας τον εσωτερικό σχεδιασμό.

Έγινε φανερό ότι η ανάπτυξη των περιφερειακών Πανεπιστημίων, που παρατηρήθηκε καταρχήν παγκοσμίως και κατόπιν στην Ελλάδα, είχε σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία σχολών και τμημάτων που δεν μπορούν να ενταχθούν σε καμία περιφερειακή και αναπτυξιακή λογική. Είναι οι τοπικιστικοί και πολιτικοί παράγοντες που συνήθως υπαγορεύουν τη δημιουργία των ιδρυμάτων αυτών στην ελληνική περιφέρεια, παρά λόγοι ακαδημαϊκοί ή ευρύτεροι κοινωνικοοικονομικοί.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση του Πανεπιστημίου του Αιγαίου, η εμπειρία από προηγούμενες αντίστοιχες απόπειρες δεν φαίνεται να έφερε αποτελέσματα. Έτσι, τα τμήματα του Πανεπιστημίου βρίσκονται σκορπισμένα, με κακή συγκοινωνία και πολλά άλλα προβλήματα λειτουργίας. Η Σάμος επιλέγει για την εγκατάσταση του τμήματος Μαθηματικών —προφανώς για ιστορικούς λόγους— χωρίς όμως να έχει προηγηθεί ανάλυση των συγκεκριμένων αναγκών του νησιού και σύνδεσή του με τον ακαδημαϊκό ρόλο του νεοϊδρυθέντος τμήματος. Και επιπλέον, το ίδιο το τμήμα έχει χωριστεί στα δύο, όπου το τμήμα προπτυχιακών έχει ως έδρα το Καρλόβασι και το τμήμα μεταπτυχιακών τη Σάμο.

Η επιλογή του Καρλοβασίου για την ίδρυση του τμήματος έφερε στην επιφάνεια τις ανάγκες στέγασής του. Στις προθέσεις της διοίκησης του Πανεπιστημίου ήταν το τμήμα να στεγαστεί σε υπάρχοντα ιστορικά κτίρια, τα οποία θα αναδείκνυαν και θα αναδεικνύοντουσαν μέσω του Πανεπιστημίου. Η χαρακτηριστικότερη ενότητα του Καρλοβασίου που πληρεί τις προϋποθέσεις, είναι η μεγάλη ενότητα βυρσοδεψείων, που βρίσκεται ανάμεσα στα δύο ρέματα της πόλης.

Είναι κτίρια του περασμένου αιώνα και των αρχών του 20ού, που αποτελούν ένα κτιριακό σύνολο με ενιαίο χαρακτήρα. Υπάρχουν όμως και άλλοι λόγοι που οδήγησαν στην επιλογή αυτή, όπως ο ενιαίος χώρος, η θέση τους ως προς την πόλη, η ανάδειξή τους, η απομάκρυνση οχλουριών λειτουργιών και η τόνωση της παραλιακής ζώνης. Στη συνέχεια ερευνήθηκαν οι πιθανές λύσεις βάσει επιλογών που είχαν προηγηθεί, όπως για παράδειγμα η διατήρηση τόσο του χαρακτήρα όσο και των κτιρίων, στο βαθμό που αυτό ήταν δυνατόν. Ακόμη, ο υπαίθριος χώρος επιλέχθη ως κύριο συνθετικό στοιχείο που τονώνει το χαρακτήρα του Πανεπιστημίου και αποτελεί το συνδετικό κρίκο της ακαδημαϊκής ζωής.

Κύριο συνθετικό πρόβλημα αποτέλεσε επίσης ο χειρισμός των κτιρίων που επιλέχθηκαν να διατηρηθούν, στα οποία όμως δεν αποδίδεται ο χαρακτηρισμός του μνημείου. Έτσι υιοθετήθηκε η χρήση νέων αρχιτεκτονικών στοιχείων που

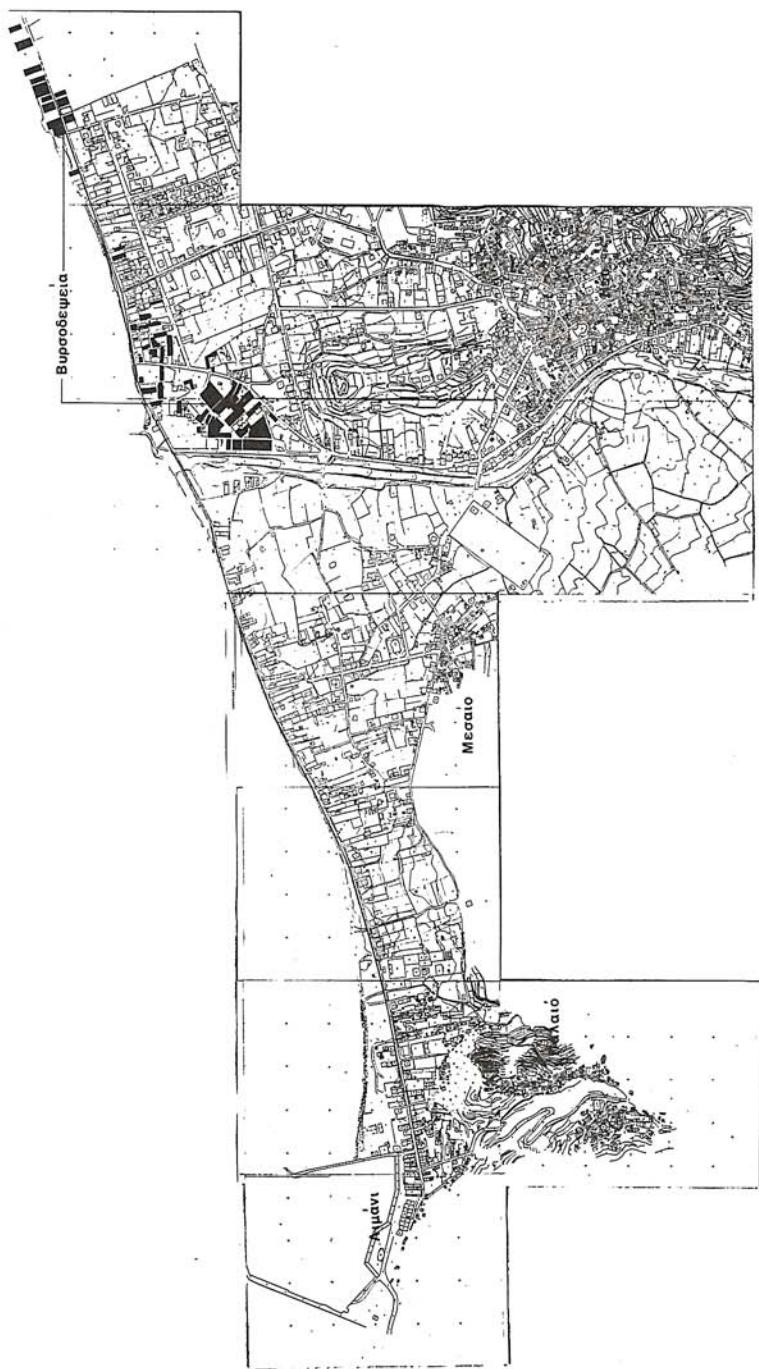
είχε ως αποτέλεσμα τη μη αυστηρή αποκατάστασή τους. Παράλληλα σχεδιάστηκαν νέα κτίρια τα οποία δεν αποτελούν επανάληψη των παλιών, αλλά δανείζονται τη δομή τους και εντάσσονται ομαλά στο υπάρχον κτιριακό σύνολο.

Η επιλογή του κτιριακού συνόλου των βυρσοδεψείων και η επαναχρησιμοποίηση των παλιών κτισμάτων, σε συνδυασμό με τον εξαρχής σχεδιασμό νέων, ελπίζεται ότι θα οδηγήσει στη διατήρηση του αρχιτεκτονικού χαρακτήρα τους, αλλά και στην ανάδειξη του Πανεπιστημίου μέσα απ' αυτά.

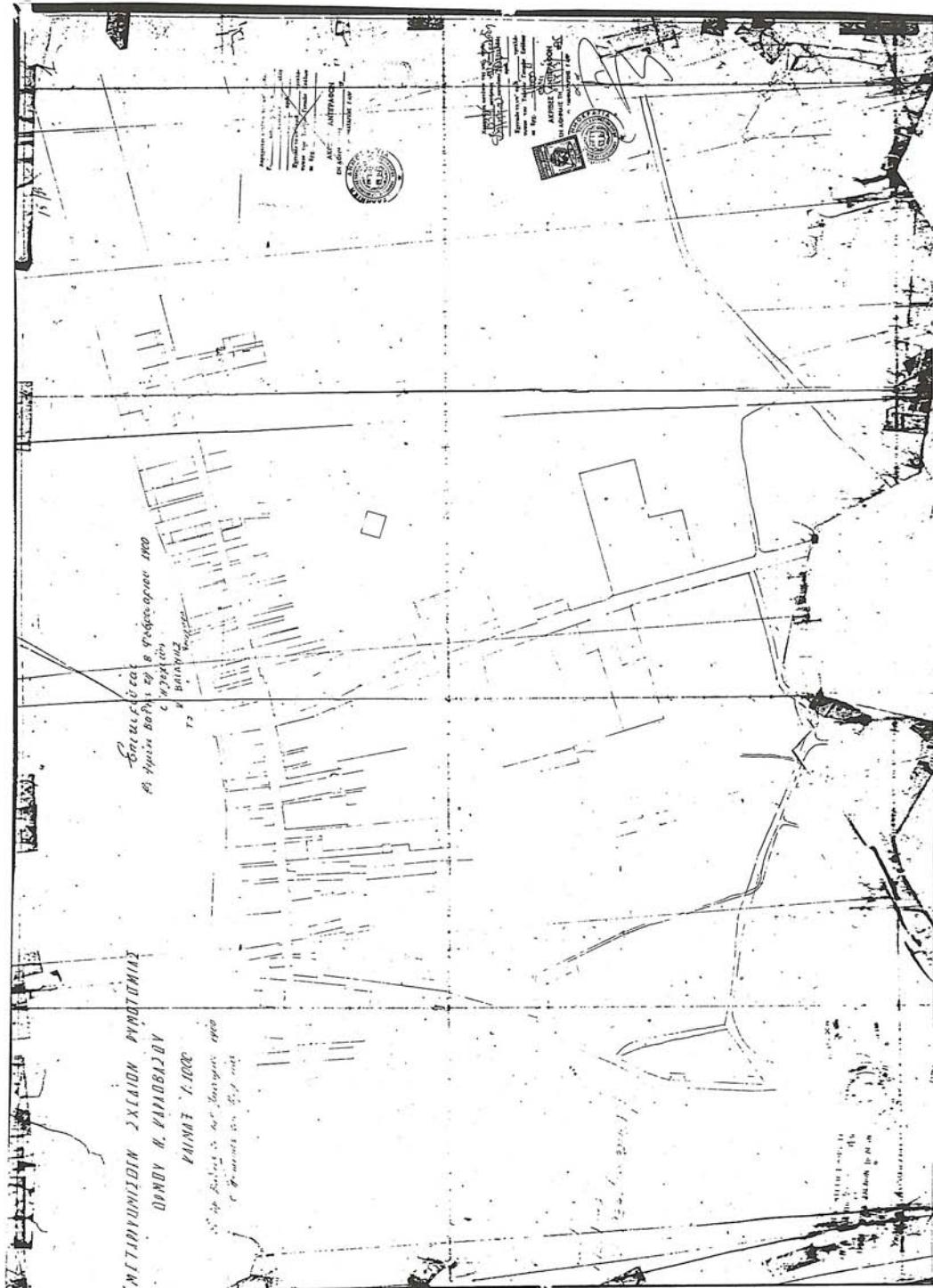
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Δεμίρη Κ., «Συνάρθρωση του νέου με το παλαιό. Θεωρητικά και μεθοδολογικά ζητήματα της επανάχρησης», *XII Βαλκανική Συνδιάσκεψη Αρχιτεκτόνων*, Αθήνα 1991 (δακτυλόγραφο).
- Καλατζής Κ., *To Ταμπάκικο*, εκδ. Πιτσιλός, Αθήνα 1992.
- Καραπατή Ε., Κροκίδης Δ., *Πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις στα παλαιά βυρσοδεψεία στο Καρλόβασι Σάμου*, Διπλωματική Εργασία στο τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Εθνικού Μετσοβείου Πολυτεχνείου, υπό την επίβλεψη των Μ. Μπαμπάλου, Κ. Παπαϊωάννου, Αθήνα 1992.
- Κλάδης Κ., Κωτούλας Γ., *Πανεπιστήμια-φοιτητικές εστίες: η περίπτωση της Ξάνθης*, Διπλωματική εργασία στην Πολυτεχνική Σχολή Ξάνθης, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης 1984.
- Οδηγός σπουδών τμήματος Μαθηματικών του Πανεπιστημίου του Αιγαίου.
- Οικονόμου Α., «Η βυρσοδεψία στη Σάμο», *Σαμιακές Μελέτες* 1 (1993-1994), σ. 189-192.
- Ομάδα εργασίας Επιτροπής Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, *Πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις - δυνατότητα ένταξής των σε ιστορικά κέντρα*, ΤΕΕ, Αθήνα 1978.
- Παπαγιάννης Θ., «Πανεπιστήμιο και αστικός ιστός», *Πρακτικά συνάντησης που έγινε στο Δημαρχείο Βόλου, με θέμα 'Το Θεσσαλικό Πανεπιστήμιο και ο ρόλος του Βόλου'*, Βόλος 1983.
- Προτάσεις τεχνικής υπηρεσίας Πανεπιστημίου του Αιγαίου, για επαναχρησιμοποίηση: α) Ηγεμονικού μεγάρου, β) Χατζηγιάννειου Ορφανοτροφείου, γ) πρώην Πορφυριάδας σχολής, δ) πρώην Εμπορικής σχολής, ε) Υγειονομικού κέντρου, ζ) πρώην Δημοτικής Βιβλιοθήκης.
- Σκούρτος Μ., «Προβλήματα συγκρότησης νέων πανεπιστημιακών τμημάτων σήμερα. Η περίπτωση του τμήματος Περιβάλλοντος του Πανεπιστημίου Αιγαίου», *To Πανεπιστήμιο στην Ελλάδα σήμερα*, Τόρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα 1991.
- Τεχνική Υπηρεσία Ε.Μ.Π., *Κτιριολογικό πρόγραμμα των τμημάτων Ηλεκτρολόγων Μηχανικών, Χημικών Μηχανικών*.
- Τεχνική Υπηρεσία Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου, *Κτιριολογικό πρόγραμμα Μαθηματικής σχολής*.

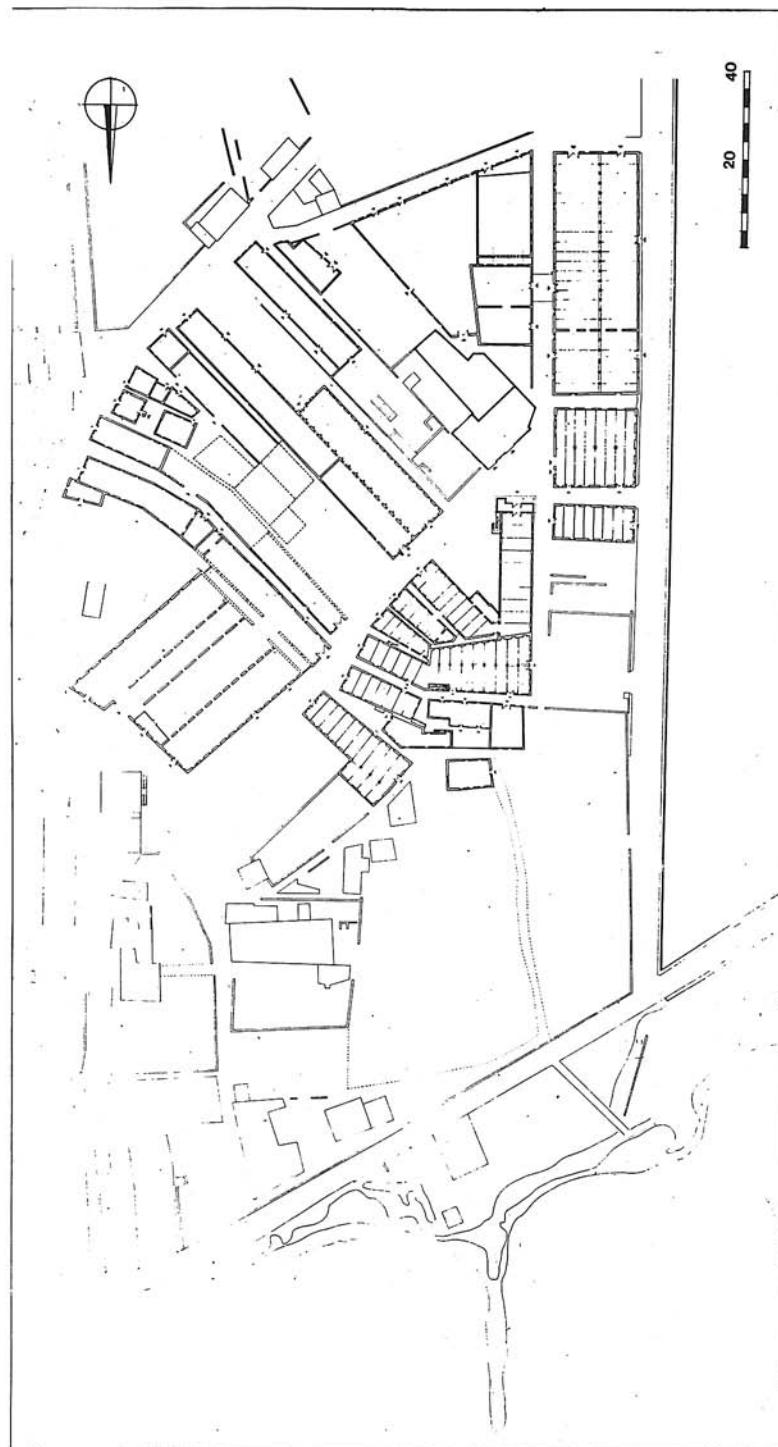
- Φατούρος Δ., «Ο κοινωνικός ρόλος του Πανεπιστημίου», *Πρακτικά συνάντησης που έγινε στο Δημαρχείο Βόλου*, Βόλος 1983.
- Architecture d'aujourd'hui* 137 (1966) Universités.
- Hillier B., Hanson J., *The Social Logic of Space*, The Cambridge University Press, London 1984.
- Henneth Frampton, *Μοντέρνα Αρχιτεκτονική. Ιστορία και Κριτική*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1985.
- Peter Blundell Jones, «University of Catania, Sicily, Architect Giancarlo De Carlo», *Criticism, The Architectural Review* 1160 (1993).

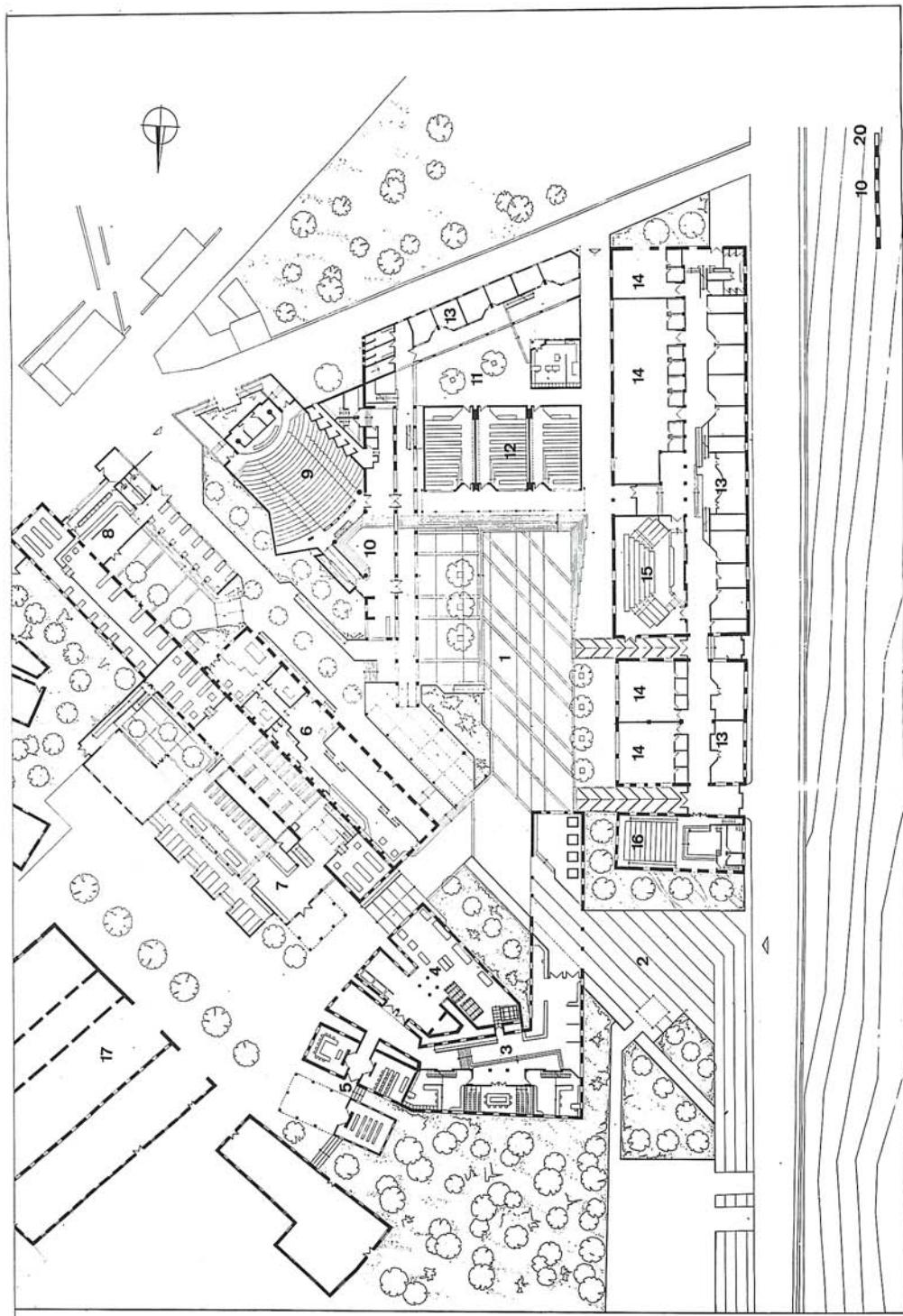
Σχέδιο 1. Τοπογραφικό Καρλοβασίων.

Σχέδιο 2. Αντίγραφο των σχεδίου ρυμοτομίας όρμου Ν. Καρλοβάσου. Υπογραφή: Ο Ηγε-
μόνων Βαΐων, 8 Φεβρουαρίου 1900.

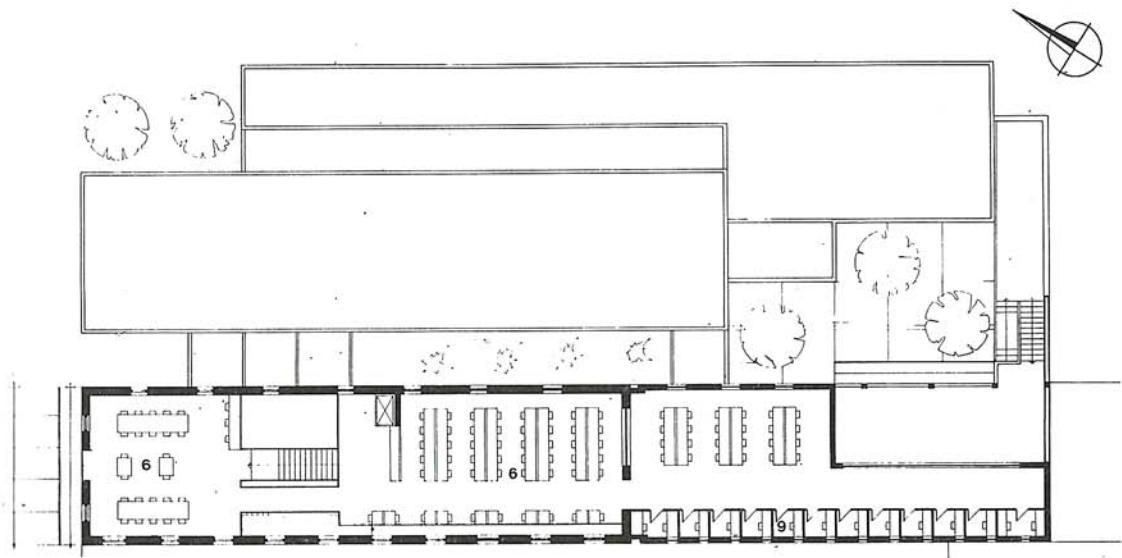

Σχέδιο 3. Υπάρχουσα κατάσταση. Κάτωφ γενικής διάταξης. Α. στάθμη.

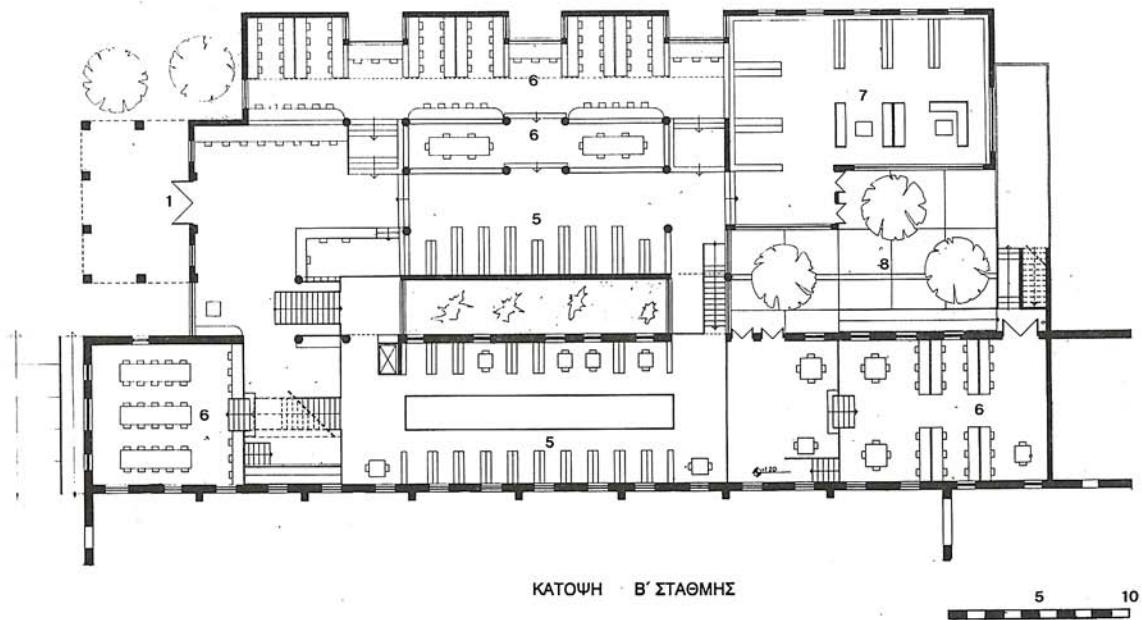

Σχέδιο 4. Πρόταση. Κάτοψη γενικής διάταξης. Α. στάθμη.

1) Υπαίθριος 2) Πλατεία εισόδου 3) Διόκτρο 4) Μουσείο βιρτοδευκός 5) Αίθουσες σεμιναρίων 6) Εννεάκτοριο 7) Βιβλιοθήκη 8) Ευστάτοριο 9) Αμφιθέατρο 10) Φουαγέ 11) Μικρός υπαίθριος 12) Αίθουσες 13) Γραφεία Δ.Ε.Π. 14) Εργαστήριο 15) Μικρό Αίθουσα 16) Θέατρο 17) Μελάνοκτικό επίκεντρο.

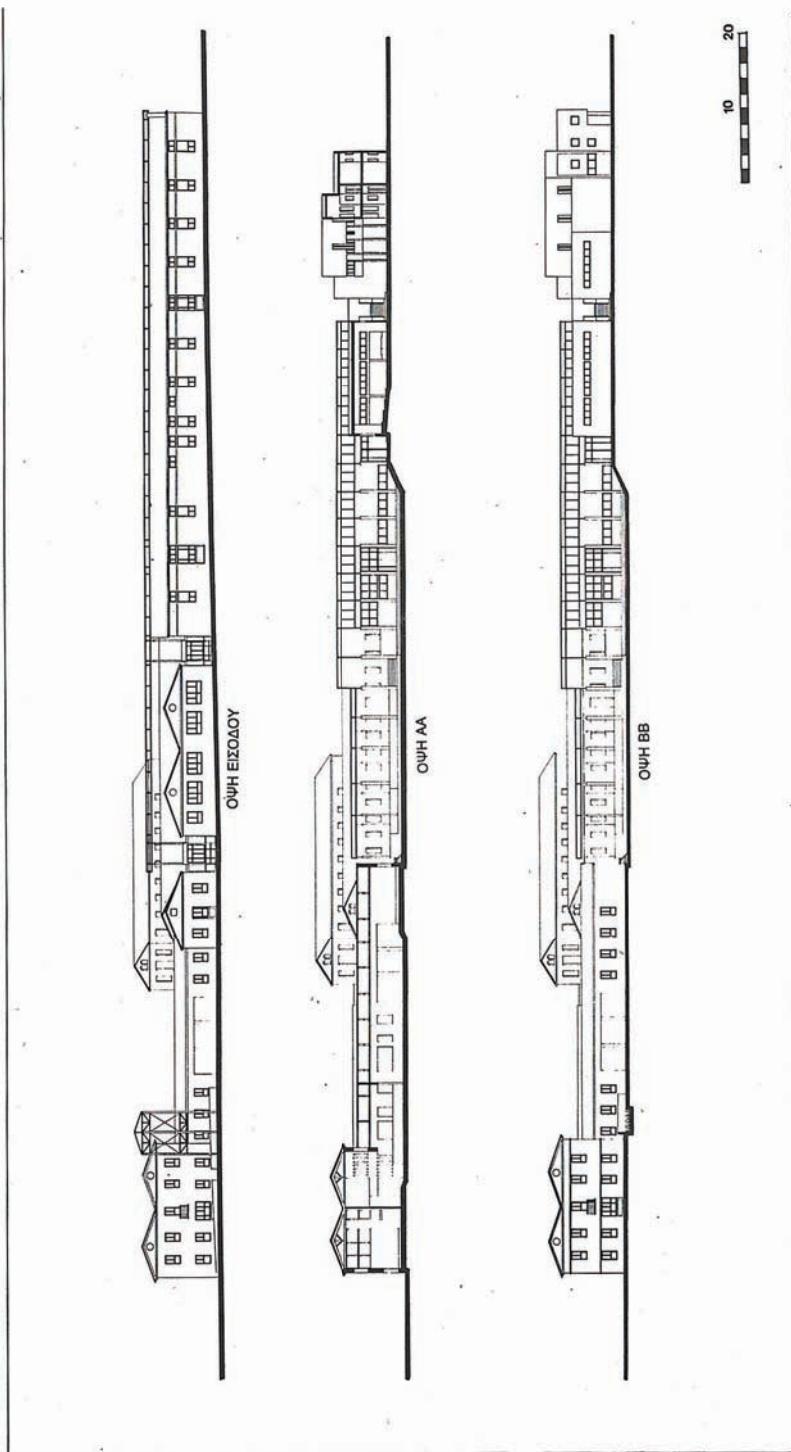
ΚΑΤΟΨΗ Γ' ΣΤΑΘΜΗΣ

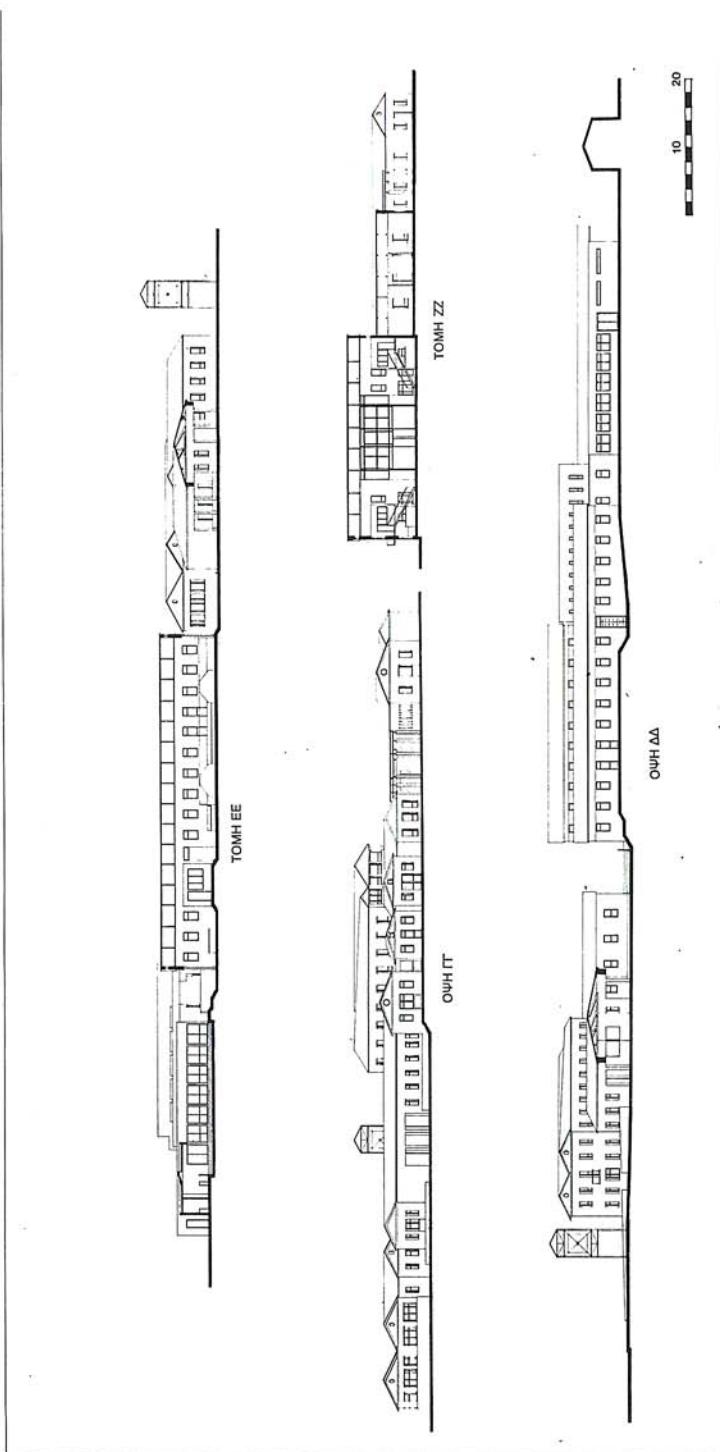
ΚΑΤΟΨΗ Β' ΣΤΑΘΜΗΣ

Σχέδιο 5. Κάτοψη γενικής διάταξης. Β. στάθμη.

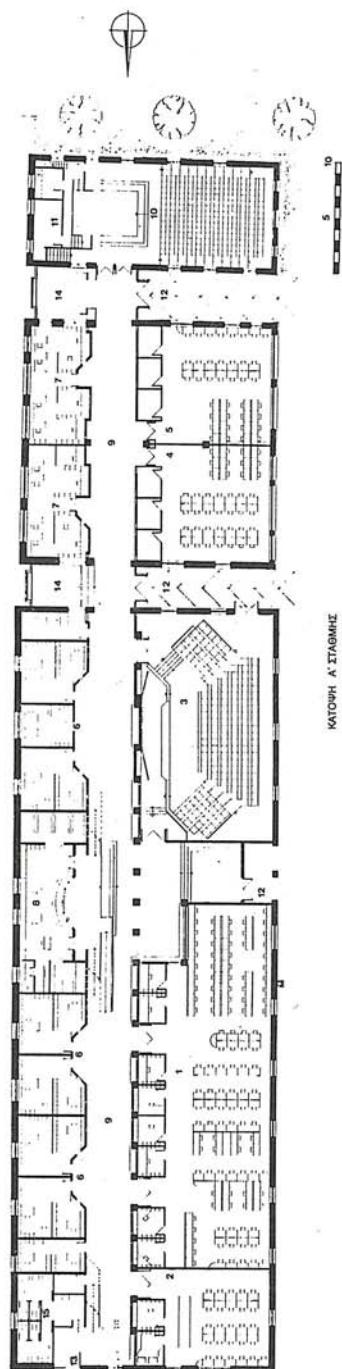
- 1) Υπαίθριος 2) Πλατεία εισόδου 3) Διοίκηση 4) Μουσείο βυρσοδεψίας 5) Αίθουσες σεμιναρίων 6) Εντευκτήριο 7) Βιβλιοθήκη 8) Εστιατόριο 9) Αμφιθέατρο 10) Φουαγέ 11) Μικρός υπαίθριος 12) Αίθουσες 13) Γραφεία Δ.Ε.Π. 14) Εργαστήριο 15) Μικρό Αμφιθέατρο 16) Θέατρο 17) Μελλοντική επέκταση.

Σχέδιο 6. Όψεις - Τομές γενικής διάταξης.

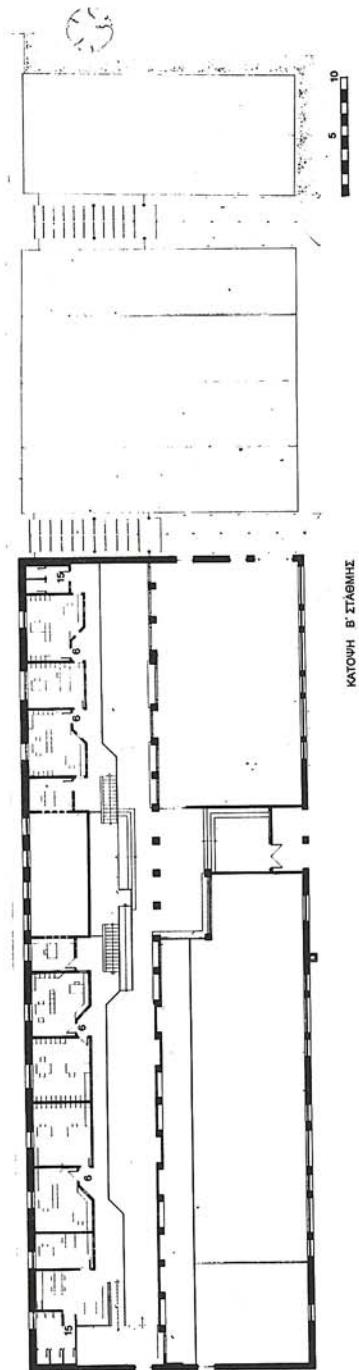

Σχέδιο 7. Τομές γενικής διάταξης.

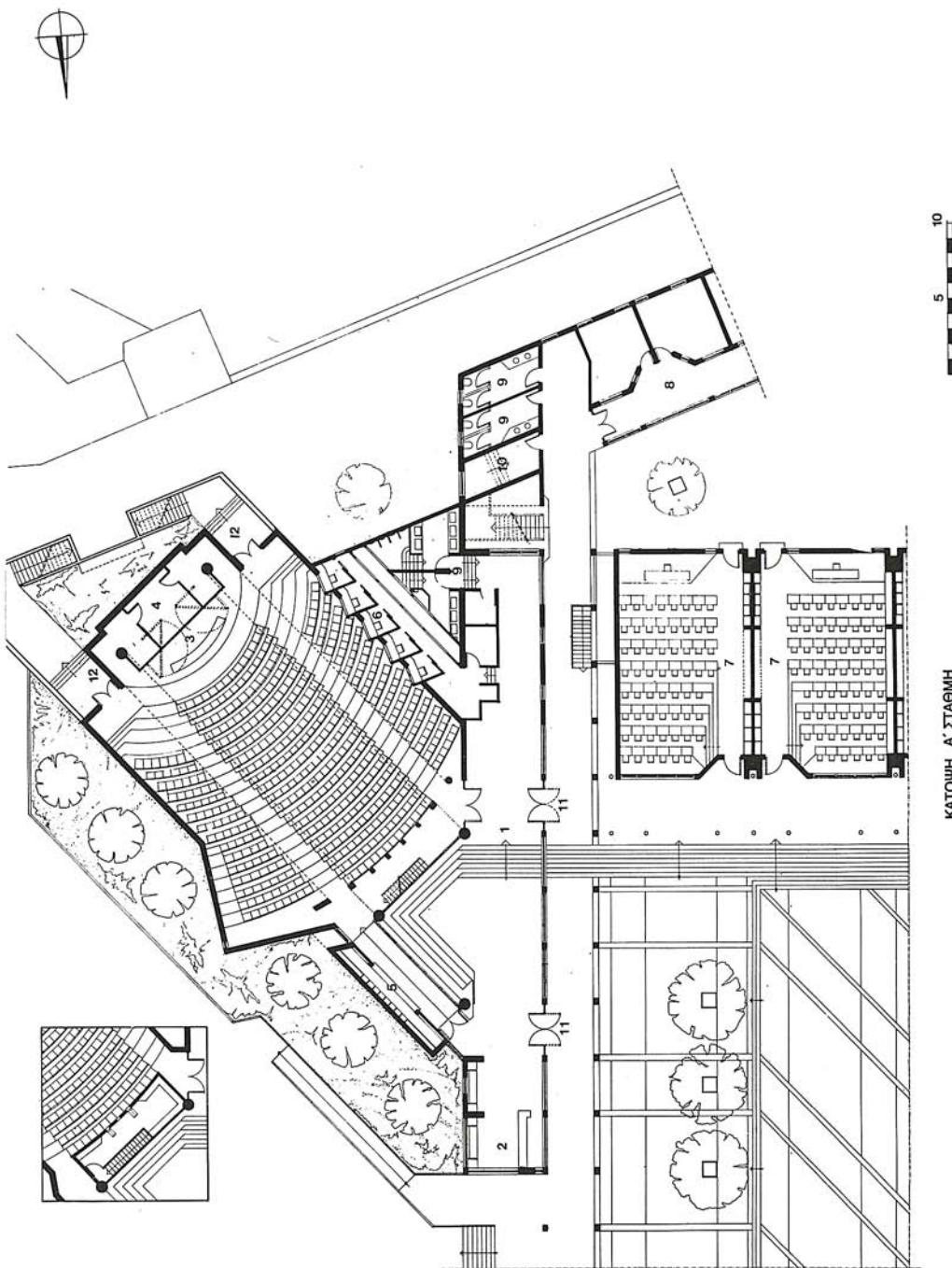
Σχέδιο 8. Πρόταση. Κάτωψη τομέα πληροφορικής, Α. στάθμη.

1) Εργαστήριο λογισμικού 2) Εργοστήριο Φυσικής 3) Μικρό Αμφιθέατρο 4) Εργαστήριο Μικροπολυγενετών 5) Εργαστήριο Ηλεκτρονικής 6) Γραφεία Δ.Ε.Π. 7) Γραφεία μεταπτυχιακών 8) Γραμμετεία Διάδρομος 9) Θέατρο - Αμφιθέατρο 10) Είσοδος 12) Είσοδος 11) Καφαρίνα 12) Βοηθητική είσοδος 13) Βοηθητική είσοδος 14) Κεθυτική είσοδος 15) W.C.

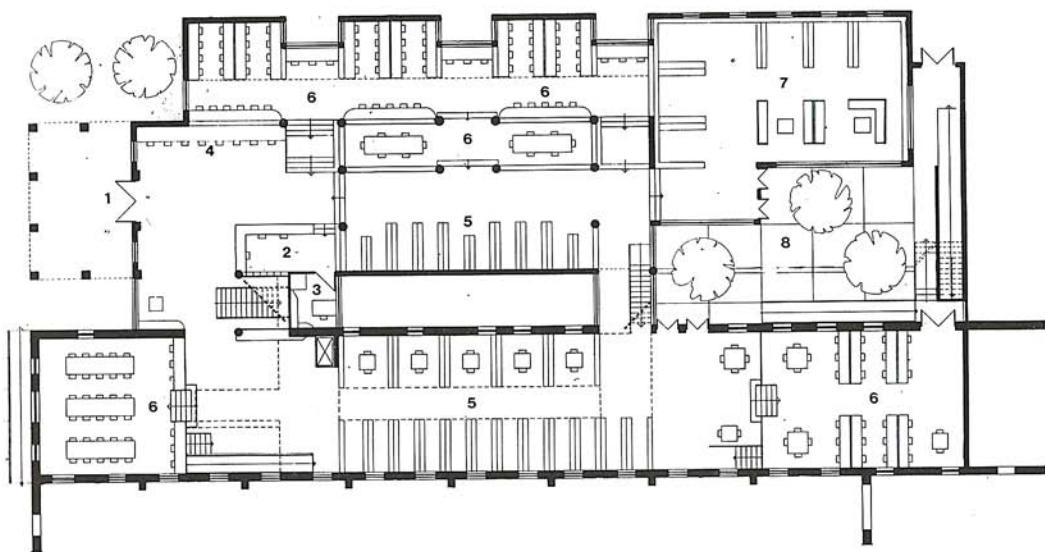

Σχέδιο 9. Κάτουψη τοιμά πληροφορικής. Β. στάθμη.

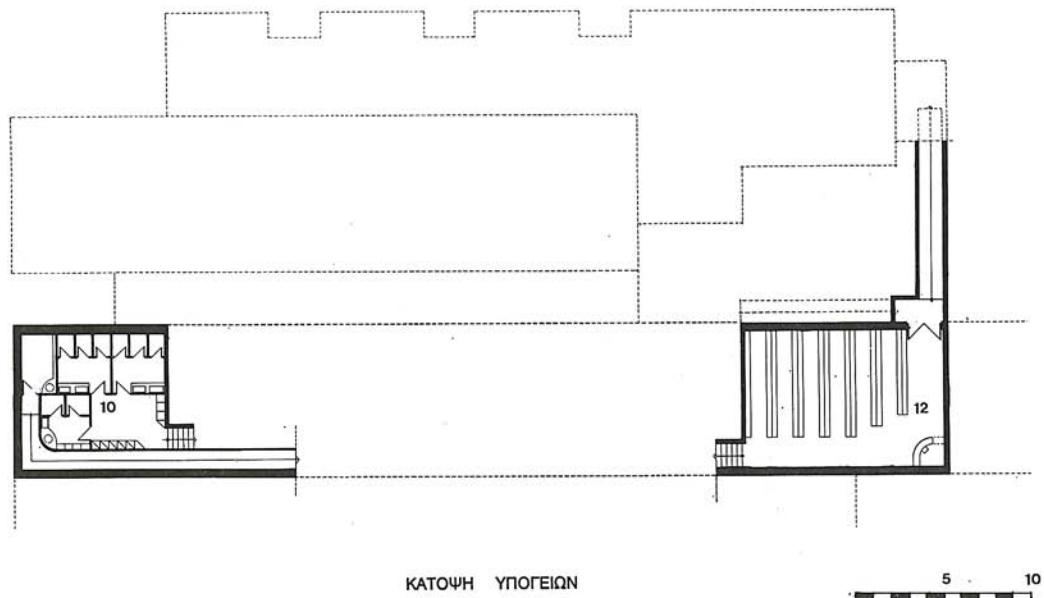
- 1) Εργαστήριο λογισμικού
- 2) Εργαστήριο Φυσικής
- 3) Μικρό Αμφιθέατρο
- 4) Εργαστήριο Μικρούπολογιστών
- 5) Εργαστήριο Ηλεκτρονικής
- 6) Γραφεία Δ.Ε.Π.
- 7) Γραφεία μεταπτυχιακών
- 8) Γραμματεία
- 9) Διάδρομος
- 10) Θέατρο - Αμφιθέατρο
- 11) Καμαρίνια
- 12) Είσοδος
- 13) Βοηθητική είσοδος
- 14) Καθησικό
- 15) W.C.

Σχέδιο 10. Κάτων γραμμιθέατρου, Α. στάθμη.
 1) Φωνηγέ 2) Κυλικέ 3) Σκηνή 4) Γραφείο ομιλητή 5) Ιμαριθήκη 6) Μεταφραστές 7) Αίθουσες διδασκαλίας 8) Γραφεία Δ.Ε.Π. 9) W.C. 10) Είσοδος 11) Αποθήκη 12) Έξοδος κινδύνου.

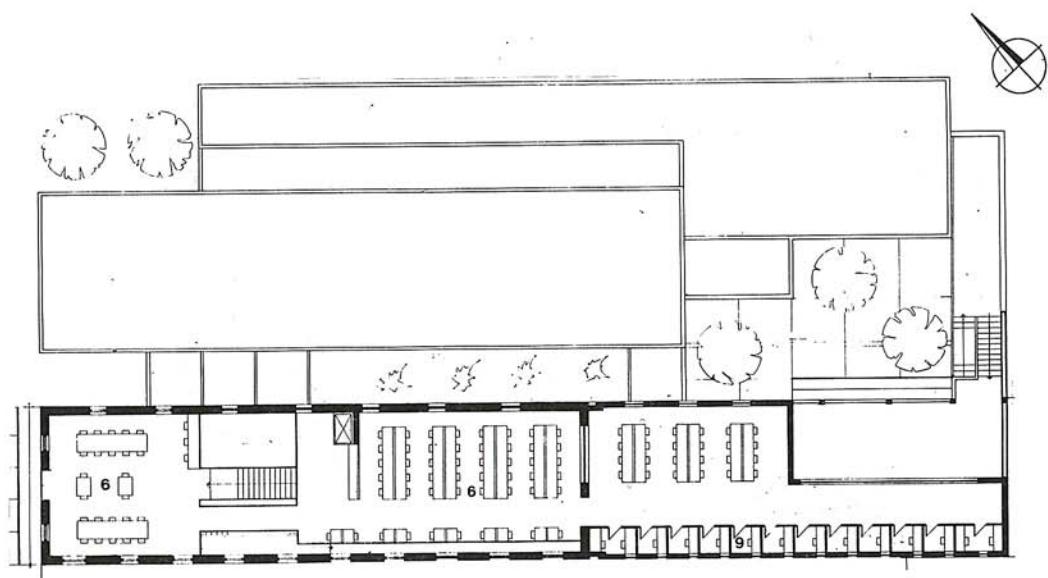

ΚΑΤΟΨΗ Α' ΣΤΑΘΜΗΣ

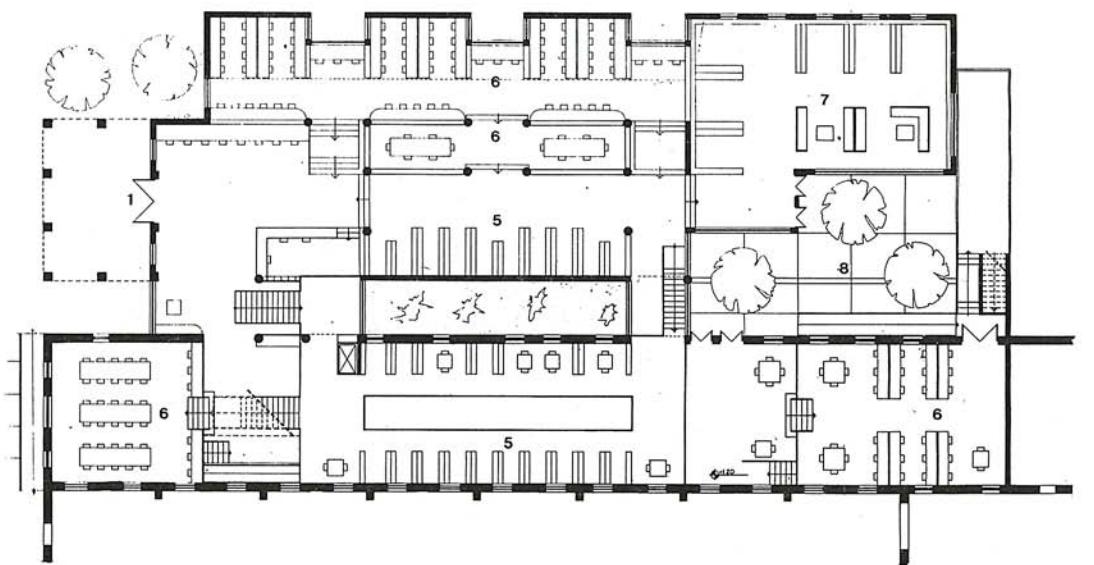

Σχέδιο 11. Κάτοψη βιβλιοθήκης.

- 1) Είσοδος 2) Έλεγχος - πληροφορίες 3) Γραφείο 4) Κατάλογοι 5) Βιβλιοστάσια 6) Αναγνωστήρια 7) Χώρος περιοδικών 8) Αυλή 9) Ατομικά αναγνωστήρια 10) W.C. 11) Κλειστά βιβλιοστάσια 12) Βοηθητική είσοδος.

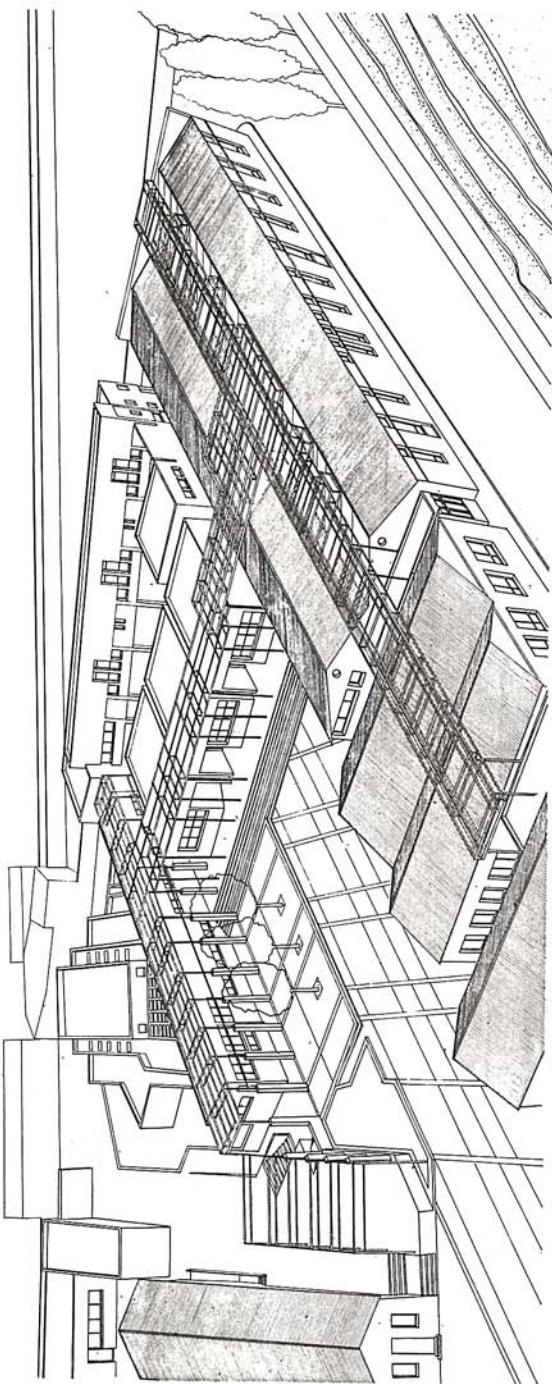
ΚΑΤΟΨΗ Γ' ΣΤΑΘΜΗΣ

ΚΑΤΟΨΗ Β' ΣΤΑΘΜΗΣ

Σχέδιο 12. Κάτοψη βιβλιοθήκης.

- 1) Είσοδος 2) Έλεγχος - πληροφορίες 3) Γραφείο 4) Κατάλογοι 5) Βιβλιοστάσια 6) Αναγνωστήρια 7) Χώρος περιοδικών 8) Άυλη 9) Ατομικά αναγνωστήρια 10) W.C. 11) Κλειστά βιβλιοστάσια 12) Βοηθητική είσοδος.

Σχέδιο 13. Προοπτικό τμήματος Μαθηματικών.